

УДК 338.439.52:001.003.1

*В.М. ЖУК, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН, академік-секретар
Відділення аграрної економіки і продовольства
Національної академії аграрних наук України*

Економічна наука в забезпеченні розвитку агропродовольчої галузі

Основним завданням діяльності наукових установ Відділення аграрної економіки і продовольства НААН є забезпечення системних та комплексних досліджень економічних засад ефективного розвитку агропродовольчого виробництва й сільських територій, гарантування продовольчої безпеки держави і забезпечення населення високоякісним харчуванням.

Пріоритетні напрями досліджень направлені на: наукове забезпечення земельної реформи; розбудову фінансово-кредитного забезпечення; розвиток економіки базових галузей та їхнє технологічне переоснащення; розбудову інфраструктури й зовнішньоекономічної діяльності; сталий розвиток сільських територій; наукове забезпечення розвитку продовольчого ринку і базових галузей харчової та переробної промисловості; формування продовольчої складової споживчого кошика населення.

Протягом 2013 року науковцями Відділення забезпечено розроблення законодавчих і нормативно-правових актів із формування економічних засад конкурентоспроможного аграрного виробництва й інвести-

ційної привабливості галузі, з формування методичних та нормативно-технічних параметрів високоякісного харчування.

Наведена у таблиці 1 вагома законодавча й нормативно-технічна результативність досліджень ґрунтується на результатах завершених науково-дослідних робіт. У сегменті економіки науковими установами Відділення підготовлено 23 теорії, стратегії, програми та концепції розвитку різних галузей АПК, 27 методичних рекомендацій і методів та ін. Зокрема, поглиблено інституціональну теорію бухгалтерською складовою; сформовано науково-методологічні засади фізіократичної доктрини розвитку аграрного сектору; методологію оцінки конкурентоспроможності аграрної продукції України на зовнішніх ринках.

Фундаментальні напрацювання дали можливість розробити й Стратегію розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року, Проект програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року; Проект державної цільової програми розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року; Стратегічні напрями сталого роз-

© В.М. Жук, 2014

витку сільських територій на період до 2020 року та інші документи.

Крім того, підготовлені науково обґрунтовані пропозиції й рекомендації щодо: удосконалення методичних засад нормативної

грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення; уточнення механізму функціонування спеціального режиму прямого оподаткування в сільському господарстві.

1. Результати наукових досліджень наукових установ (НУ) Відділення за 2013 рік

Показник	Кількість, шт.					Усього
	ННЦ «Інститут аграрної економіки»	Національний інститут винограду і вина «Магарач»	Інститут продовольчих ресурсів	Український науково-дослідний інститут олій та жирів	Інститут обліку і фінансів	
Проекти Законів України	11	-	3	-	1	15
Укази Президента	1	-	1	-	-	2
Постанови КМУ	2	-	2	-	-	4
Програми	1	-	-	-	-	1
Стратегії	6	-	-	-	-	6
Концепції	9	-	2	-	1	12
Теорії	7	-	-	-	-	7
Інше (пропозиції до ВРУ, МАП та ПУ, НКУ з Кодексу Аліментаріус, прогнози, моделі, бази даних тощо)	34	-	5	8	6	53
Методична та нормативно-технічна документація, з них:	27	107	37	51	-	222
- Методи та методики	27	55	3	3	-	88
- ДСТУ, ТУ, ТІ,ТО	-	15	17	28	-	60
- Рецептури, Рекомендації, інше	-	37	17	18	-	72
Створено:						
- Сортів	-	4	-	-	-	4
- штамів мікроорганізмів	-	51	19	-	-	40
Розроблено:						
- Технологій	-	4	4	5		13
- Способів	-	3	3	2		8
- Обладнання або приладів	-	4	7	1		12

У напрямі зберігання та переробки сільськогосподарської сировини розроблено 13 технологій, 72 технологічні інструкції, рекомендації, технічні описи продукції та рецептури, 61 методів і методик, 8 способів із переробки м'яса, молока, олійного насіння, жировмісних відходів та виробництва жирних кислот, а також створено 70 штамів мікроорганізмів і 12 типів нового обладнання, приладів та конструкторської документації на обладнання.

Результати наукових досліджень заслуговували на двох Президіях НААН і Бюро Президії НААН, на яких прийняті важливі державні рішення із проблем: «Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства в контексті споживчого кошику та платоспроможного попиту населення» (ННЦ «Інститут аграрної економіки»), «Інституціональна

теорія бухгалтерського обліку в науковому забезпеченні соціально-економічного розвитку» (ТДВ «Інститут обліку і фінансів») та «Наукове забезпечення молокопереробної галузі та підвищення якості молочної продукції» (Інститут продовольчих ресурсів).

У 2014 році передбачається розгляд і обговорення ряд важливих питань на Президії НААН, зокрема: «Про інтегровані аграрні формування та перспективи їх розвитку в Україні» (ННЦ «Інститут аграрної економіки»); «Концептуальні засади розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій» (Інститут землеустрою, який створюється в 2014 році); «Про підвищення ефективності цукрубуракової галузі України на основі комплексного використання сировини» (Інститут продовольчих ресурсів). На бюро Президії НААН планується заслухати доповідь «Наукове

забезпечення виробництва шампанського України та ігристих вин у світлі європейської інтеграції» (Національний інститут винограду і вина «Магарач»).

Варто зазначити, що нині у складі НААН функціонує 44 наукові установи. Щорічно може бути заслуховано на Президії НААН роботу близько 22 наукових установ, тобто в середньому заслуховування наукової установи раз на два роки. Натомість наукові установи нашого Відділення заслуховуються щорічно, що доводить про актуальність і важливість їхніх досліджень.

Крім того, результати роботи наукових установ Відділення розглядаються також його керівними органами.

Відділенням аграрної економіки і продовольства в 2013 році проведено 10 загальних зборів та 15 засідань бюро, на яких розглянуто понад 60 питань. Основну частину з них присвячено розгляду результатів наукових досліджень з аграрної економіки, проблем галузі зберігання і переробки сільськогосподарської продукції та якості харчової продукції, методичній роботі; 19 – оцінці діяльності наукових установ; 9 – звітуванню членів Академії про їхню наукову діяльність.

На загальних зборах і бюро Відділення обговорено наукові доповіді: «Про Стратегію розвитку аграрного сектору економіки (на період до 2020 року)»; «Наукове забез-

печення земельної реформи»; «Формування національної системи якості винопродукції»; «Про стан та перспективи розвитку спеціальних режимів оподаткування в сільському господарстві України»; «Сільське господарство в умовах альтернативних варіантів регіональної економічної інтеграції»; «Про підготовку проекту Програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року» та ін.

Результативність наукового супроводу земельного законодавства реалізована у роботі: Проекту Закону України „Про обіг земель сільськогосподарського призначення”; Проекту постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення”; Проекту Закону України „Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо припинення права користування земельними ділянками підприємств, установ та організацій, що перебувають у віданні НАН України або галузевих академій” та інших нормативно-правових документів.

У результаті фундаментальних досліджень, співпраці з комісіями при Комітетах Верховної Ради України, Мінагрополітики України у Відділенні сформовано ідеологію національно-селянського вектора земельної реформи (рис. 1).

Рис. 1. Національно-селянський вектор земельної реформи

Важливим питанням роботи Відділення у 2013 році було відстоювання спецрежимів оподаткування. Зокрема, фахівцями розроблено: Проект Закону України „Про посилення державного регулювання місцевих податків”; Проект Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення оподаткування податком на додану вартість на результативність діяльності сільськогосподарських товаровиробників”; Проект Закону України «Про внесення змін до статті 215 Податкового кодексу України».

За результатами цієї роботи вдалося відстояти спеціальні режими оподаткування. Щорічний ефект від роботи науковців Відділення за цією проблемою становить більше 5 млрд грн економії коштів сільськогосподарських підприємств при сплаті податків.

Відділення здійснювало науковий супровід законодавства з розвитку галузей харчової промисловості України, зокрема: Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про виноград та виноград-

не вино»; Проекту Закону України «Про внесення змін до статей 1 і 15 Закону України «Про державне регулювання виробництва й обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»; Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів»; Проекту Указу Президента України „Про основи забезпечення продовольчої безпеки України”.

Із метою подальшого розвитку аграрного сектору економіки України Відділення спільно з Мінагрополітики забезпечує науковий супровід реалізації:

- Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (Затверджено розпорядженням КМУ № 806-р від 18.10.2013 р.);

- Програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року (Проект 2013 р.) (рис. 2);

- Концепції розвитку сільських територій (Проект 2013 р.).

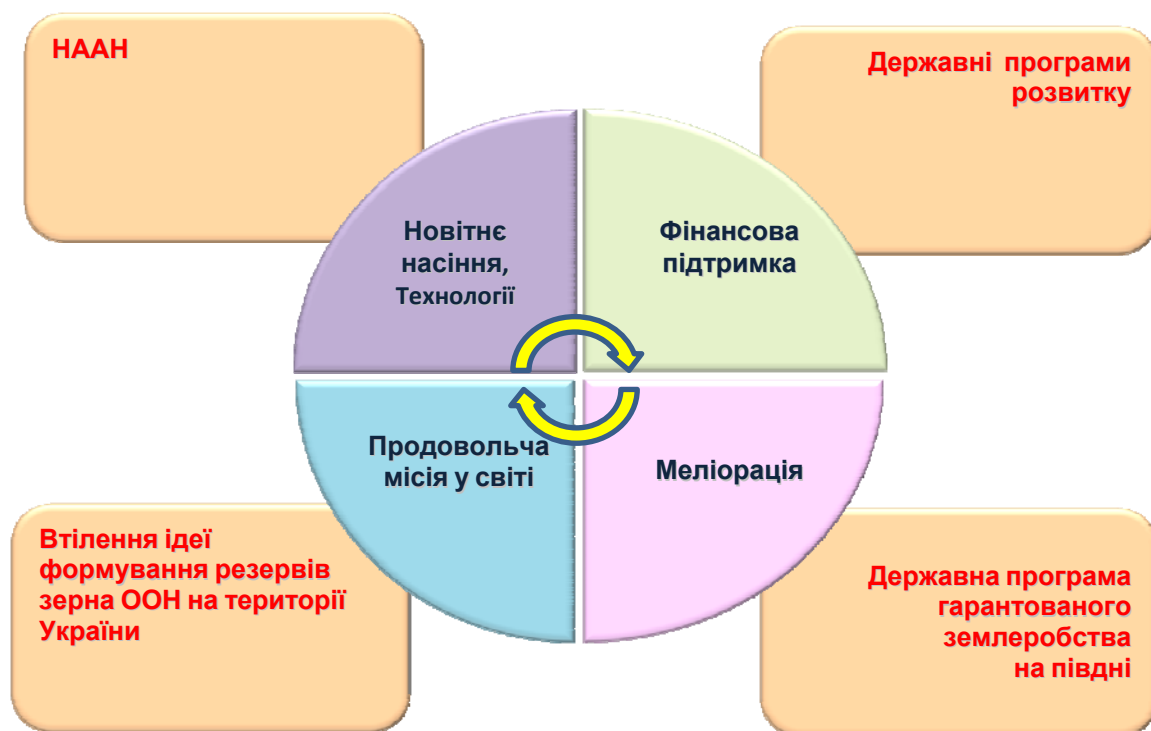

Рис. 2. Забезпечення зростаючої динаміки виробництва продукції по Програмі – 2020

Загалом, у сфері фундаментальних досліджень основні результати роботи Відділення такі:

З економіки:

- Теоретико-методологічні засади інституціонального забезпечення розвитку підприємництва і кооперації;

- Теоретико-методологічні засади формування стратегічних напрямів сталого розвитку сільських територій;
- Науково-методичні засади підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на основі раціональних розмірів аграрних формувань і прогресивних технологій;
- Методологія оцінки конкурентоспроможності аграрної продукції України на зовнішніх ринках;
- Теоретико-методологічні підходи до формування та розвитку національної фінансово-кредитної системи обслуговування аграрного виробництва;
- Науково-методологічні й організаційні засади створення та забезпечення діяльності Державного земельного (іпотечного) банку;
- Методологічні засади і стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України;
- Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства;
- Інституціональна теорія бухгалтерського обліку;
- Науково-методологічні засади фізіократичної доктрини розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі.

3 переробки:

- Молекулярно-генетичні формули та паспорти сортів винограду технічного напрямку використання, створені за результатами аналізу мікросателітних локусів ДНК винограду;
- Спосіб ідентифікації автентичності виноградних виноматеріалів і вин;
- Методика ВЕРХ аналізу комплексу поліфенольних сполук винограду;
- Методика визначення катіонів капілярним електрофоретичним поділом;
- Методика визначення критеріальних залежностей величини коефіцієнта тепловід-

дачі від швидкості руху турбулізуючих робочих органів, що застосовуються для конструювання теплообмінного обладнання термічної обробки високожирних жирових сумішей середів;

- Спосіб визначення культур *Lactococcus lactis* subsp. *cremoris* та *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* за допомогою специфічних праймерів методом полімеразної ланцюгової реакції;

- Колекція вірулентних фагів видоспецифічних до *Streptococcus thermophilus* і поширених у молокопереробних підприємствах України. Дві індикаторні культури для визначення фагів. Методика оцінки ризиків біотехнологічного процесу виробництва заквашувальних культур і ферментованих ними продуктів;

- Штами лактобактерій з високим рівнем антагонізму до технічно шкідливої мікрофлори та необхідними для сировиробництва властивостями.

На основі фундаментальних досліджень здійснено оцінку результативності переорієнтації експорту із сировини на продукцію переробки сільськогосподарської продукції (табл. 2). Відділенням напрацьовано моделі поглибленої переробки, за якими Україна щорічно зможе одержувати майже 40 млрд грн додаткових надходжень.

Результативність прикладних досліджень у 2011-2013 роках уможливила науковим установам Відділення укласти 198 ліцензійних угод, що сприяло одержанню додатково 1367 тис. грн. Серед них основними є:

- Нормативно-технічна документація (технічні умови, технологічні інструкції, ДСТУ, зміни) на різні види харчових продуктів;

- Моделі лабораторних досліджень зразків харчових продуктів;

- Моделі мікробіологічних досліджень;

- Інформаційно-консультативні проекти із впровадження технологій та ін.

2. Додана вартість, отримана при переробці сільськогосподарської продукції, що експортується, 2015 р.

Культура	Експорт переробленої продукції (в перерахунку на сировину), тис. т		Вартість експорту переробленої продукції у 2015 р., млрд грн (прогноз)		Приріст грошових надходжень від переорієнтації експорту, млрд грн
	2010 р.	2015 р.	умовна реалізація у сировині	реалізація у продукції переробки	
Зернові – усього					7,04
У т.ч.:					
• пшениця (борошно)	96,0	1000	1,7	2,0	0,29

• на комбікорм (пшениця, кукурудза та ін)	-	2000	3,5	4,3	0,87
• кукурудза (біоетанол та ін.)	-	5000	8,8	14,7	5,89
Олійні – всього					16,5
У т.ч.:					
• соняшник (олія, шрот)	2550	3650	14,5	28,5	14,0
• соя (олія, шрот)	1,2	356,7	1,4	3,0	1,6
• ріпак (олія, шрот)	4,8	233,7	1,1	2,0	0,9
Цукрові буряки – всього					16,3
У т.ч.:					
• на біоетанол	-	11000,0		9,0	9,0
• на цукор	-	8083,3		7,4	7,4
Разом			31,0	70,8	39,8

У 2013 році продовжувалася робота по розбудові структури Відділення (рис. 3). Зроблено акцент на формування правового сегмента досліджень. Значні кроки зроблено для створення Інституту землеустрою, відпрацюванню моделей роботи з громадськими професійними об'єднаннями. Рішенням Загальних зборів Відділення введено до складу провідних учених Відділення фахів-

ців-правознавців. У ННЦ «Інститут аграрної економіки» сформовано групу правового супроводу наукових досліджень. Основними завданнями роботи правового сегмента Відділення на 2014 рік є: правовий супровід урегулювання земельних відносин у НААН та науковий супровід законодавства із земельних відносин і нерухомості в аграрній галузі.

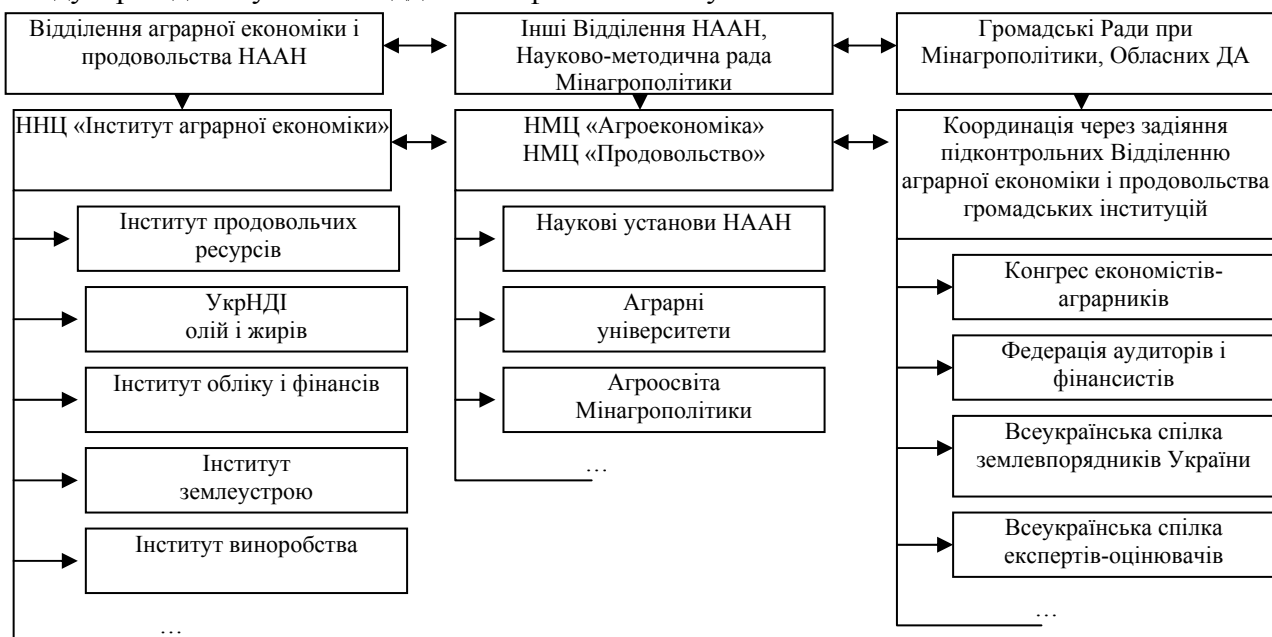

Рис. 3. Структура Відділення аграрної економіки і продовольства на перспективу

Відділення визначилось із пріоритетними напрямками наукових досліджень на 2014-2015 роки. Серед них основними є:

- Нормативно-методичне забезпечення та науковий супровід процесу інтеграції України до Європейського Союзу;
- Науково-методичне забезпечення земельної реформи в Україні;

➤ Моніторинг та науково-методичне забезпечення збільшення ємності ринків сільськогосподарської продукції;

- Розвиток сільських територій та селотримуючої сутності аграрного бізнесу;
- Науково-методологічне забезпечення зростання капіталізації аграрного бізнесу;
- Організаційні та економічні засади національної системи фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва;

➤ Науково-методичне та нормативне забезпечення стандартизації і систем управління якістю виробництва харчових продуктів відповідно до вимог ЄС;

➤ Розроблення сучасних технологій та ефективного енергоощадного обладнання з виробництва харчових продуктів для задоволення потреб населення в повноцінному і раціональному харчуванні;

➤ Розробка та освоєння нових методів зберігання і переробки сільськогосподарської продукції з застосуванням високоефективних фізичних ефектів.

Все це вимагає посиленої уваги до розвитку кадрового потенціалу. Стратегія формування наукової спеціалізації фахівців Відділення на 2014 рік представлена на рисунку 4.

Рис. 4. Стратегія розвитку наукового потенціалу Відділення аграрної економіки і продовольства (етап 2014 року)

Отже, Відділення аграрної економіки і продовольства НААН проводить дієве наукове забезпечення розвитку агропродовольчої галузі України. Наявний потенціал і ви-

важені плани Відділення дають змогу НААН брати на себе відповідальність за наукове супроводження реформ нової влади України.

Список використаних джерел

1. Бюлетень про науково-організаційну та координаційну роботу Відділення аграрної економіки і продовольства за 2013 рік. – К., 2014. – 148 с.
2. Дем'яненко М.Я. Державне фінансування аграрного сектору АПК (моніторинг бюджетних програм за 2002-2013 роки) / М.Я. Дем'яненко, А.С. Шолойко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 120 с.
3. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства: моногр. / [О.М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.М. Жук та ін.]; за ред. О.М. Шпичака. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 186 с.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку інноваційної діяльності в науково-дослідних установах / [Ю.С. Бездушна, В.М. Жук, Н.Л. Жук]; за ред. В.М. Жука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2014. – 88 с.
5. Обліково-аудиторське забезпечення розвитку земельних відносин: колективна моногр. / [В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, Б.В. Мельничук, Н.Л. Жук, С.М. Остапчук]. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки, 2013. – 238 с.
6. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем ; [М.Ф. Кропивко, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік та ін.]; за ред. М.Ф. Кропивка – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 46 с.
7. Програма розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року (проект) ; за ред. Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 104 с.
8. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив: практ. посіб. / [Ю.О. Лупенко, В.М. Жук, М.Й. Малік та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 128 с.
9. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.
10. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року/ [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.Г. Булава та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
11. Стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року/ Ю.О. Лупенко, Л.Д. Тулуш. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 38 с.
12. Стратегічні напрями розвитку земельних відносин у сільському господарстві на період до 2020 року / [М.М. Федоров, О.В. Ходаківська, С.Г. Корчинська, Н.А. Солов'яненко]; за ред. Ю.О. Лупенка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 58 с.

13. Стратегічні напрями реформування управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій ; за ред. М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 82 с.

14. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2014 р.

*

УДК 001.76:338.432:378.4

***В.С. ШЕБАНИН, доктор технічних наук,
професор, член-кореспондент НААН, ректор
Миколаївського національного
аграрного університету***

Наукове забезпечення інноваційного розвитку АПК як пріоритетний напрям діяльності аграрного університету

Постановка проблеми. Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року передбачено, що наукове забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва є одним із ключових важелів державної політики на шляху підвищення ефективності функціонування підприємств АПК та рівня конкурентоспроможності виробленої ними продукції [13]. Отже, сучасна інноваційна діяльність в АПК вимагає запровадження досягнень науки у виробництво задля досконалої організації наукових досліджень і розробок у масштабі країни та прискорення процесу практичного перетворення науки у справжній виробничий потенціал.

На сучасному етапі реформування аграрного сектору впровадження інновацій супроводжується низкою проблем, розв'язання яких сприятиме формуванню й реалізації інноваційного потенціалу, підви-

щенню ефективності діяльності суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Можливості, тривалість, конкретні шляхи переходу національної економіки до інноваційної моделі розвитку залежать від наявного в країні інноваційного потенціалу, зокрема: мережі навчальних закладів, наукових організацій та установ; насиченості економіки науковими кадрами й освіченості робочої сили; обсягів фінансування наукової та науково-технічної діяльності; рівня інноваційної активності промислових підприємств і динаміки виробництва інноваційної продукції; наявності платоспроможного попиту на інноваційну продукцію.

Посилення наукового забезпечення інноваційних процесів в агропромисловому виробництві вимагає кардинального трансформування діяльності аграрних університетів, перетворивши їх у потужні навчально-науково-виробничі консорціуми [9] для повноцінного розвитку аграрної освіти й науки в Україні та її адаптації до сучасних вимог виробництва.

© В.С. Шебанін, 2014